

Живодраг Живновић

Т О Н К А

Воз којим сам путовао према Сарајеву 4. децембра 68. године био је путнички, и као за инат некоме оклијевао је на свакој станици. Изгледало је као да је изненада морао да учествује у још нечијој судбини осим своје старе и укроћене возним редом.

Из свог купеа могао сам да видим како су касне јесење шуме бјежале од мене, те шуме које сам некада толико волио, којима сам се радовао у прољеће, окретале су сада муњевито главе, гасећи у мени последњу наду да ће ме неко дрво између њих препознати, да ће помјерити гране . .

Људи су као сјенке улазили у купе, живо преплитали ријечима, са оним реским, кратким и недовршеним нагласком, који је својствен људима кад брзо говоре, обећавали једни другима нешто, па су ваљда сумњајући да се то може испунити прекидали говорника гласним повицима, да би, чим се зачуло шкрипање кочица излијетали као суманути напоље, као да јуре равно у смрт.

Смењивала су се лица: издужена, кошчата, очи разних боја, са великим раширеним зеницама, а ја сам сједио у углу поред прозора обавијен полутмином самоће и велом ћутања. Све то што људи треба да учине, да среде, да окончају клизило је поред мене за неки дјелић раздаљине, као нешто лијепо, недостижно и велико, што ће вјероватно људе чинити сретним; а ја сам био тако на домаку свега, а нисам могао да учествујем у њему ни трунчицом дјелања, малом ријечју, осмјехом, надом . .

Одједном сам остао сам, нико више није ушао, а ја сам тада помислио да тако човијек остане сам и у смрти, бачен у тајанствену и глуву тишину, одједном лишен свега што је у њему и око њега треперило као живот, као игра коју је коначно изгубио, без наде за повратак, без моћи да крикне против свог удеса.

А ја сам био жив и сам. Воз је стао изненада, и могао сам да видим одавде један планински вијенац што се дизао у небо, а млијечна стада магле пасла су по његовим врхун-

цима, и би ми још теже због његове љепоте, због његове бескрајне слободе, због његовог невиног и чистог сна, у коме ја нисам имао приступа, него се само моја пуста мисао вила изнад њега.

Тад су се мала двокрилна враташца на купеу са шумом лако отворила, а унутра је ушла плава дјевојка и мека као привићење, распремила се елегантно, као да је сама у некој својој прозраној дјевојачкој собици, а не у овој полутмини омеђеног простора што личи на затворску ћелију пред непознатим лицем у часу кад се дан као обично палидрвце гасио на каменцима с обје стране ријеке која их је запљускивала са неком тугом...

ПОРТАА

Шта је довело ову анђеоску љепоту у моју полутмину? Ко је хтио да се нашали са мојом уклетом тишином? Ко ми се то смијао далеко негдје у простору, шаљући је у мом најтежем тренутку, кад сам одједном губио и свјетлост позива, част имена, а ускоро сасвим и слободу? Како ли се зове у животу ова изненадна игра кад се тако неочекивано пробије до наше патње призраком безграничне милости као љетна зора у сурју зимску лавину? Како ли се зове моја лијепа плавокоса сапутница, која је својим доласком у моје безумље донијела свјежи немир прољећне кише?

Нисам смио да је погледам, нисам смио да помислим да је ту, да од моје мисли не одлети као птица, да се не распе у прах, у дим. Слутио сам само да долази из једног љепшег и друкчијег свијета, него што је овај кога сам ја познавао, кроз који сам са својим болним загледањем путовао. Она је у својој лепршавој појави доносила нешто сигурно, величанствено, што се неким случајем или игром искрало испод стрехе судбине и што је сад путовало кроз свијет слободно, без страха да ће потпасти под утицај квара или несреће.

Мислио сам на њено име. Нисам вјеровао да је оно обично. И да је сама хтјела, нисам желео да га изговори, да нешто са стране нелогично не помути визију у којој ми је било лијепо, у којој сам за тренутак био срећан, из које сви путеви воде у кајање и бол...

Ништа, зваћу је Тонка, тако сам желео да се зове јунакиња једне моје приче, ако је будем икада написао. Сад, када смо се прећутно упознали, плава Тонка, смијем ли да те погледам такву с расутом косом као пјена, с немирним рукама као птице, смијем ли да запамтим два бијела прољећа на твојим грудима у овој запуштеној осами. Како се зове та јамица као отворен пупољчић на твој блиједом и занијетом лицу, чије ли руке праве прстен око твога врата, плава Тонка.

А моја сапутница се одједном нагла према мени, као да је чула вапај у мојој пустињи, као да ју је заболела та моја гласна тишина, а затим као да се уплашила нечега у њој као лабуд извила је витко своју лијепо главу, а коса јој се расу по лијевом рамену као плави дим, као да га је изнутра запалила нека тајна дрхтава музика. А онда сам чуо сасвим лијепо како говори, и како у тој својој скоро нестварној причи за дивно чудо спомиње неку своју баку коју треба сада

први пут да види, да живи у Сарајеву, и да је та стара госпођа била дуго професор у Музичкој школи, да сада одлази у пензију, и да живи сама...

Плава Тонка је говорила, говорила као да прича сама са собом, као да се није плашила да поједина мутна мјеста из прохујале младости те остарјеле жене нећу можда добро разумјети, као да је причала због саме насладе причања, које је кад се човек занесе слично опијуму што увијек наново тражи нашу енергију, најлепше скривене снаге, потпун удио. А ријечи су са њених усана сличних благом превоју вишњевог цвијета полијетале као пчеле у простор, расипајући се свуда са дрхтајем неискуства да се танке мисли доведу до краја, да се овај мучан прелом између једне и друге изговори са мање напора, са мање бола...

ПОРТОГА

А те ријечи су биле сва моја љубав, оне су нас сад у препаровом гибању повезивале, оне су биле сад наш тајни саста-нак, наша уречена срећа, наше давно остварено виђење, наш амбис и крај. А њени прозачни покрети који су долазили од дизања и спуштања руку пратили су онај пјенушави вокални дио у говору као магични инструменти, које је покретала нека унутрашња завидљива побуна божанства, које се скриво-ту да се зацени од бола и патње пред толиком присутном ље-потом.

А ја сам страховао да се та опчињавајућа рапсодија не прекине у додиру са било чим што нисмо ја и она, и чим би у њеном гласу осјетио напуклину, мало хладнији тон, не-сигуран дрхтај, болно сам је преклињао да настави, јер је то мало одроњавање могуће и у најљепшој хармонији, али сам схватио да тим ријечима недостаје она ватра изнутра што их је чинила живим, и која се сад неким својим тамним узро-ком напречац гасила, и да је она не може и поред најбоље воље потпалити више да гори као онда кад је изненада, рек-ло би се, сама од себе букнула донијевши мени толику сре-ћу, коју дотле нисам никад упознао.

Али тада се у купеу упалила она мека свијетлост, која је бацивши сноп својих љубичастих зракова уништила за увијек кратку срећу у мојој полутмини, и донијевши у свом јављању нешто од грубог спољњег здравља немилосрдно сло-мила онај благи пурпур моје напрегнуте замишљености.

Са њеним доласком моја љупка познаница добила је не-што од оне тјелесне конкретности, која неумитно подсјећа на лијепи слатки грозд који би се само једном рђавом поми-шљу исциједио у нашим устима, са оном похотљивом жеђи коју свако бар једном осјети у животу кад се на тако уз-ном простору нађе пред младом и лијепом развијеном женом. Са доласком ове вјештачке свијетлости све је у мени постаја-ло панично. Плашио сам се оног фаталног што је морало да дође, полако, али незадрживо, плашио сам се да одједном не почнемо о сасвим обичним стварима да говоримо, које ће убити сваки осјећај илузије да се већ нешто међу нама кру-пније догодило, нешто последије чега овај нагиб што долази не смијемо скупа преживјети, јер би нас то потпуно разори-

ло, дотукло у нама све оно што смо тако са страхом и заносом учинили...

И тада је оно што се да најгоре замислити дошло: питала ме је умијем ли да говорим, колико ми је досадно, и да ли желим да оде. То ме је сломило. Одговарао сам полако и чинио све да моје ријечи буду ведре, али што сам се више трудио, осјећао сам и сам да у њиховом безазленом звуку навире самртничко очајање...

А воз се већ спуштао у долину полако и тремо, као да ће са сипњом и смрћу завршити овај последњи километар, у коме коначно треба да се заврши на ивицама страха мој тужни поход према химеричној и варљивој срећи. Хиљаде запаљених вилинских коњица горило је с обје стране Миљацке иза свилених сутонских завјеса, који је у нијемом сашаптавању са нечим нејасним и далеким падао на град. То је Сарајево...

Уздихао сам када је учинила први корак. То је био први ударац у крхку лабу моје скрпљене среће. Подигао сам се за њом, и прије него што је она могла било шта да учини, држао сам њен капут у својим рукама. И док се оним гипким покретом спремала да га обуче случајно ме је запљуснула по лицу плавим таласом своје густе косе, и ја сам у једном кратком даху гутао тај плави вјетар који је одједном одјездио у неповрат.

Плава Тонка, која је тако мекушно говорила, што се тако чисто смијала, која је учинила да за кратко вријеме потпуно заборавим гдје идем, која је мој стравични немир обожила полусјенком наде да ће се моја коб опет одгодити за неко друго и тужније вријеме, изишла је муњевито попут сјенке, без поздрава, без опроштаја, без обичне људске ријечи, која би потврдила да је била до сада ту, да ме је гледала својим тамним очима, у којима сам тражио спас од онога због чега сам дрхтао, и због чега сам на крају морао неодложно да пођем на овај жалосни пут.

Узалуд сам грозничавом снагом настојао да се пробијем кроз густу метеж људских обличја, која су се као жива ограда преплитала око мене, не дозволивши ми у замршеној игри судбине и случаја да дођем до ње, а она је као чудотворна вила измицала напред, измицала.

Само сам још једном успио да видим онај плави талас њене лепршаве косе, који се на углу ходника који води ка станичном излазу извио изнад свега као дим и нестао за увијек испред мојих тужних очију, ствари и појава...

Када сам послје сат времена од тога у једном још ужем простору од оног у коме сам срео Тонку, распакивао путничку торбу и предавао све драге ствари које имам, високи човјек који је стајао над мојом главом упитао ме службеним гласом, да ли имам шта у џеповима. Одговорио сам да немам, али сам сасвим махинално загнурио руку у спољни џеп мојег тамног и изношеног капута. Из њега сам тада извадио мајуншу цедуљицу, на којој је танким курзивним рукописом било написано: Чекајте ме сутра код „Позоришне кафане“ у 8. —
Ваша сапутница.

Плава Тонка! Плава Тонка! Кад си то написала, како си ми то ставила у цеп да не спазим? Да ли си слутила гдје идем? Зашто си ми пружила наду да још постоји нешто недосегнуто у животу, што мами својим тајанственим обртима, својом недореченом игром, нешто што исмијава сва наша настојања да учествујемо у судбини са својом слободно изабраном вољом, нешто магловито и тајанствено што нас спречава да сами дамо свему печат и одредимо ток.

Шта ли си радила 5. децембра у 8. Да ли си заиста излазила код „Позоришне кафане“ кад ја нисам могао да направим више од четири корака, а да не изазовем у души ужасну патњу... Да ли си чекала, да ли си сумњала тада у ријеч, да ли си помутила вјеру у нешто што те раније никад није преварило.

Ако једном прочиташ случајно негдје ову причу, сазнаћеш да сам тада био сто метара удаљен од тебе, а, ето, видиш, нисам могао да дођем. А то ми је било први пут у животу да ме је неко чекао тако лијеп као ти, плава Тонка...